

Birger Gotaas "Fra 9.4 til 9.6."

206

Og det hadde visst vært tilfelle med flere enn mig. Det var iallfall en nokså forvåket og anspent flokk som meldte sig i generalstabens klokken halv åtte om morgenen 7. juni.

Da alle var kommet, kalte general Ruge generalstabens medlemmer i snevreste forstand, de faste generalstabsoffiserer, inn til møte i sitt arbeidsrum. Jeg hørte som midlertidig tilforordnet ikke med blandt dem, og det var nokså enerverende å stå utenfor og vente.

Endelig gikk døren op, og de kom ut. Jeg forsøkte å lese ansiktene. De bar alle et mørkt, lukket preg. Det lovet ikke godt. General Ruge blev stående et øieblikk på terskelen. Det så ut som han betenkte sig. Så kalte han på mig og tok mig inn i arbeidsværelset.

Så fikk jeg da bekreftet mine verste anelser, dem jeg ikke hadde tort nevne overfor noen av kameratene.

De engelske, franske og polske tropper skulde trekkes helt ut av Norge.

Våre allierte avvirket hele det norske felttog. Formodentlig var stillingen slik i Frankrike at de trengte hver eneste mann der, på hovedfronten. Man var også forberedt på at Italia vilde gå inn i krigen på Tysklands side, og England måtte ta sine skib hjem fra Norge for å kunne mønstre tilstrekkelig styrke i Middelhavet. Hvad nu enn årsakene kunde være, de alliertes beslutning var definitiv. Evakueringen fra Nord-Norge skulde skje straks. Den var formodentlig allerede i gang.

Under disse forhold hadde general Ruge meddelt kongen og regjeringen at det vilde være håpløst for oss å

102672 207

fortsette kampen alene. Vi hadde i hindre tyske sjøtransporter uten krigsskib. Heller ikke hadde vi je kampen op med de tyske bombeflyer vilde ta med sig de flyene de hadde vilde da sikkert komme til å gå ha vi ennu hadde igjen. Våre beholdt var dessuten nu så små at vi også nødt til å legge ned våbnene når v General Ruge hadde derfor erklært regjeringen at han ikke lenger kun sikkerhet.

Kongen og regjeringen hadde sluttet

å flytte over til En

og fortsette kampen derfra. Det skulde reise fra Tromsø om eftern hadde dog besluttet å sende Tyskla

et siste tilbud

våbenstillstand med Narvikområde lem det tysk-okkuperte Norge og deles skulde være fritt. Narvik o holdes besatt av svenske tropper. vært fremme før, og det er nok m akseptert av tyskerne på et tidlige imot var det vel lite sannsynlig at mindre enn hele landet. For alle utenriksminister Koht bli igjen i T dag middag klokken to. Han hadde lands svar på tilbudet innen dette

av avslag eller ikke noe svar, skulde han ta avsted med en annen båt lørdag ettermiddag. Alt dette måtte foreløpig være strengt konfidentielt.

General Ruge til England?

Det spørsmålet general Ruge hadde forelagt generalstabens medlemmer, og som han også ønsket å høre min mening om, var hvorvidt han burde følge med til England. Selv ønsket han det ikke. Han fant det naturlig at han blev i landet for å forhandle med tyskerne. Men regjeringen hadde dagen i forveien besluttet at han skulde være med, — og De vet det, Gotaas, at en soldat har å lystre ordre.

Imidlertid hadde generalstaben vært av den motsatte mening.

— Det blev formelig mytteri, sa han spøkefullt.

De hadde alle vært av den bestemte mening at generalen måtte bli i landet for å forhandle med tyskerne, og det var besluttet å sende generalstabschefen, oberst Hansson og oberst Strugstad, som tilfeldig opholdt sig i generalstaben, til Tromsø sammen med generalen for å forsøke å påvirke forsvarsministren, statsråd Ljungberg, til å la generalen bli i generalstaben. Hva mente så jeg?

Det var ikke lett å svare på stående fot. Det var sterke grunner for begge opfatninger, men efter å ha tenkt mig om et øieblikk, svarte jeg at jeg var enig med generalstaben. Det vilde efter min mening tross alt ikke være riktig hverken overfor landet eller overfor arméen å berøve oss vår høieste chef i den vanskelige situasjon som vi nu vilde stå i, med konge og regjering utenlands og

Generalstaben ved an
Forreste rekke fra venstre på
Nielsen, oberstløytnant Ole Berg
Hansson, general Otto Ruge
oberstløytna

henvist til å måtte forhandle med tyskerne om våbenstillstand og om overgangen til okkupasjon av Nord-Norge. Jeg kunde nok forstå at regjeringen vilde ha landets første offiser med til England, med sikte på å sette op norske avdelinger der. Men her forekom det mig at hensynet til oss som var igjen hjemme måtte gå foran. Regjeringen hadde dessuten på forhånd general Steffens i England.

— Vel, sa general Ruge. Da får De bli med til Tromsø og forsøke å snakke med regjeringen. Men det haster! Og så la han til med et lite blink i øiet:

— Det er kanskje best De går hjemom og klær Dem civil. Jeg er ikke sikker på at Koht vil like å se Dem i uniform — akkurat nu! Et råd som jeg da også fulgte.

Klokken åtte startet vi fra Nordmoe. Før klokken elleve var vi i Tromsø og opsøkte statsråd Ljungberg. Først hadde general Ruge en samtale med ham på tomannshånd. Derefter fikk oberst Hansson, oberst Strugstad og jeg sammen foretrede for ham. Her fremholdt først Hansson, så Strugstad og til slutt jeg de grunner som efter vår mening talte for at vi skulde få beholde general Ruge i landet. Vi trengte ham som samlende midtpunkt og leder i den vanskelige tiden som nu lå foran oss. Statsråden hørte oppmerksomt på oss, men sa selv ikke annet enn at han skulde forelegge saken på nytt for regjeringen.

Fra denne konferansen tok jeg en bil til Bispegården, hvor jeg ventet å finne regjeringens medlemmer. Det skulde holdes statsråd der klokken ett, så det hastet.

I Bispegården.

På tunet der oppe løp jeg straks på stortingspresident Hambro. Han hadde siden 10.—11. april vært ved den norske legasjon i Stockholm, men var kommet til Tromsø for halvannen ukes tid siden. Det var da meningen at han over England skulde reise til Amerika for å virke blandt våre utvandrede landsmenn i Statene og Canada for hjelp til Norge. Jeg gikk bent på ham med spørsmål om general Ruge. Han var til å begynne med av den opfatning at det var naturlig å ta general Ruge med til England. Man trengte ham i det militære organisasjonsarbeidet der. Men efter å ha hørt de grunnene som var gjort gjeldende av generalstaben for å beholde ham her hjemme, erklærte han å ville arbeide for at regjeringen tok hensyn til generalstabens ønske, som jo også deltes av generalen selv. Videre snakket jeg med statsrådene Trygve Lie og Støstad, og de erklærte til slutt begge at de nu vilde arbeide for at regjeringen skulde omgjøre sin beslutning angående general Ruge.

Kongen kommer.

Kort efter kom Kongen og kronprinsen bilende inn på tunet i bispegården.

Kongen var blek. Det var åpenbart at de tragiske begivenheter hadde tatt hårdt på ham, men han var rank og spenstig. Ansiktet var preget av øieblikkets tunge alvor, men hans smil var like varmt og hjertevinnende som alltid, og han gikk bort og trykket statsministeren fast i hånden. Før han gikk inn, stanset han et øieblikk på

trappen og kastet blikket på spise-
Bispegården i dagens anledning
modig smil spilte over hans k
med et rykk og gikk inn. Kron
lig fast og rolig og tilsynelaten
hans nærmeste venner som vet
forlate Norge kostet ham. (Eft
bake til Hokstad, fikk jeg av k
staben, en personlig venn av Kr
kamerat fra krigsskolen, se et l
han hadde hatt tungt for å ta
rimelig var.)

Mens jeg ventet på resultat
inn til biskop Wollert Krohn-H
mig. Ham fortalte jeg da det
måtte være en hemmelighet en
å nei, dette også, brast det ut
lå biskopen fremover bordet n
og jeg så den sterke mannen r
lig var det kanskje først i dette
fullt op for mig hvor fryktelig
skje.

Efter en halv times forløp
statsrådene strømmet ut. Tryg
mig og fortalte at regjeringen
tere general Ruges ønske om å
og at den i stedet hadde beor
å være med.

n.
 s på stortingspresident
 11. a l vært ved den
 var kommet til Tromsø
 var da meningen at han
 rika for å virke blandt
 ene og Canada for hjelp
 ned spørsmål om gene-
 med av den opfatning
 Ruge med til England.
 organisasjonsarbeidet
 unnene som var gjort
 beholde ham her hjem-
 for at regjeringen tok
 som jo også deltes av
 jeg med statsrådene
 lærte til slutt begge at
 ringer skulde omgjøre
 Ruge.

ter.
 nprins bilende inn på
 bart at de tragiske be-
 am, men han var rank
 av øieblikkets tunge al-
 og hjertevinnende som
 et statsministeren fast
 nset han et øieblikk på

trappen og kastet blikket på splittflagget som vaiet over
 Bispegården i dagens anledning, og et smertefullt, ve-
 modig smil spilte over hans leber. Så snudde han sig
 med et rykk og gikk inn. Kronprins Olav var som van-
 lig fast og rolig og tilsynelatende uberørt. Det var bare
 hans nærmeste venner som vet hvad beslutningen om å
 forlate Norge kostet ham. (Efter at jeg var kommet til-
 bake til Hokstad, fikk jeg av kaptein Knudsen i general-
 staben, en personlig venn av Kronprinsen og hans klasse-
 kamerat fra krigsskolen, se et brev fra ham som viste at
 han hadde hatt tungt for å ta denne beslutningen, som
 rimelig var.)

Mens jeg ventet på resultatet fra statsråd, gikk jeg
 inn til biskop Wollert Krohn-Hansen, en gammel venn av
 mig. Ham fortalte jeg da det som forestod, men som
 måtte være en hemmelighet ennå et par dager. — Å nei,
 å nei, dette også, brast det ut av ham. Et øieblikk efter
 lå biskopen fremover bordet med hendene for ansiktet,
 og jeg så den sterke mannen ryste i hulking. Og egent-
 lig var det kanskje først i dette øieblikk det gikk helt og
 fullt op for mig hvor fryktelig det var, det som nu skulde
 skje.

Efter en halv times forløp var statsrådet over, og
 statsrådene strømmet ut. Trygve Lie kom straks bort til
 mig og fortalte at regjeringen hadde besluttet å respek-
 tere general Ruges ønske om å få bli igjen her hjemme,
 og at den i stedet hadde beordret general Fleischer til
 å være med.

iv
 er
 a-
 et
 i-
 or
 ie
 r-
 l-
 n
 r-
 å
 r-
 n
 n
 e
 -
 -
 i
 r
 e
 t
 f
 .
 .
 .
 i

utvides.

tinger hadde omdannet sig
for alle de store partier.
tert ved major Sven Niel-
onsultative statsråder, op-
m, som hadde møtt frem
le tiden. De to andre var
or Venstre og gårdbruker
Mowinckel var imidlertid
er. Jacob Vik, som hadde
ikke greid å komme nord-
da nu i statsråd utnevnt
tre og landbrukskonsulent
tiet. De var begge på for-
agen var blitt permittert
and. Han skulde til Stock-

ringe. av regjeringen var
nasjonal samlingsregjering,
beidet for i lengre tid. Jeg
emholdt overfor statsmini-
en bredere basis. Jeg vet
id Sven Nielsen under tid-
adde arbeidet for det sam-
dde jeg flere ganger drøf-
ssekolleger som jeg antok
ned regjeringen, redaktør
en. De hadde begge vært
at det blev arbeidet med
gere var i Tromsø og traff

president Hambro, snakket jeg også med ham om saken, og han opplyste at han arbeidet for den. Jeg var derfor i første øieblikk skuffet over at det ikke var blitt en mer fullstendig omdannelse, men på den annen side måtte jeg innrømme at nettopp nu, da regjeringen stod på spranget til å forlate landet, kunde det ikke være lett å få en helt ny regjering satt sammen. Utvidelsen var dog et uttrykk for det nasjonale samarbeid som en samlingsregjering skulde betegne.

Jeg mottok både fra president Hambro og fra flere av regjeringens medlemmer opfordring til å bli med til England. Jeg hadde to ganger tidligere overveid spørsmålet med mig selv, og besvart det med nei, først på Elverum, så på Titran. Det var noe i mig som vegret sig mot å gå i landflyktighet. Jeg fant det naturligere å bli i landet og dele dets skjebne. Nu kom også det moment til at jeg hørte til generalstaben og syntes det var rimelig at jeg blev sammen med den. Jeg hadde også plikter mot min familie. Ikke ett ord hadde jeg hørt fra dem der hjemme, og jeg ante ikke hvordan det gikk med dem. Jeg svarte da at jeg vilde bli i Norge. Statsråd Trygve Lie spurte mig:

— Men synes De ikke vi gjør rett ved å forlate landet for å fortsette kampen?

— For dere er det efter mitt skjønn ikke bare rett, men plikt, svarte jeg. Det er deres opgave å representere Norge i de alliertes råd, fortsette kampen på Norges vegne og ta hånd om de norske verdier i utlandet, handelsflåten og gullbeholdningen, og mobilisere våre ressurser der ute.

— Ja, ikke sant, slik ser vi det også, sa han.

Det blev, så vidt jeg forstod, ikke egentlig gitt ordre til noen av dem som blev med til England, fraregnet general Fleischer. Departementsfunksjonærer og andre blev stilt fritt, selv om det blev gitt uttrykk for at regjeringen vilde sette stor pris på om de blev med.

Et kvarters tid efter at statsrådsmøtet var slutt, kom Kongen og Kronprinsen ut og forlot Bispegården. Den siste Kongen talte med der oppe var biskop Wollert Krohn-Hansen, som ventet i trappen ut til tunet og sa farvel til ham og ønsket Guds velsignelse over hans ferd. Kongen var sterkt beveget, men mandig og rolig.

— *Jeg håper ikke, jeg tror,*

var hans avskjedsord til biskopen.

Det var et patetisk syn å se Kongen gå nedover bakken fra Bispegården. Han støttet sig til en stokk. Av og til stanset han op, la hånden på Kronprinsens skulder og kastet et blikk tilbake på Bispegården og på det norske flagget som valet der oppe. Så forsvant de i veisvingen . . . Det var det siste jeg så av kong Haakon og kronprins Olav — da de på Norges frigjøringsdag, 7. juni, forlot det siste statsråd på norsk grunn for å dra i landflyktighet til fremmed land. Det dugget visst for øinene på noen hver som stod igjen og fulgte dem med blikket til de blev borte bak husene nede i bakken.

Også regjeringens medlemmer var synlig beveget. Statsråd Ystgaard bad mig hilse til gården hans inne i Sparbu hvis jeg kom til å reise hjem den veien. Statsminister Nygaardsvold spurte om jeg kunde ta mig en tur inn i hans leilighet i Oslo og forvisse mig om at bøkene hans

var i behold. Alle bad mig til alle som brydde sig om å var ingen av dem som reiste

Avre

skulde finne sted mellem kl. middagen, fra kullkaaien lang. Kronprinsen skulde dra noe tid og sted.

Været, som hadde vært strømt om i middagstiden. Ishavssk et tett silregn, da jeg klokke bro ut på kullkaaien. Her lå trawler og lastet inn engelske Den skulde ta de reisende m shire» som lå et eller annet på dem.

På kaaien var de militære og møtt frem, og der fant jeg is Hansson. General Ruge fortalte råd var blitt forlenet med de myndighet i Nord-Norge, og forhandle med tyskerne om gelse av våbnene. — Diktator for tre, la han til med et iron

Englands

På trawlerens temmelig sk belemret med alskens gods medlemmer og de andre Engl

stod, ikke egentlig gitt ordre med til England, fraregnet ementfunksjonærer og andre det blev gitt uttrykk for stor pris på om de blev

statsrådsmøtet var slutt, kom og forlot Bispegården. Den er oppe var biskop Wollert i trappen ut til tunet og sa Guds velsignelse over hans veget, men mandig og rolig.

ikke, jeg tror,

kopen.

se Kongen gå nedover bakstøttet sig til en stokk. Av den på Kronprinsens skulder Bispegården og på det norske. Så forsvant de i veisvinnså av kong Haakon og kronprinsens frigjøringsdag, 7. juni, orsk grunn for å dra i landet. Det laget visst for øinene og fulgte dem med blikket i bakken.

er var synlig beveget. Statsrådgården hans inne i Sparbu m den veien. Statsminister kunde ta mig en tur inn i se mig om at bøkene hans

var i behold. Alle bad mig hilse til slekt og venner og til alle som brydde sig om å få en hilsen fra dem. Det var ingen av dem som reiste med glede.

Avreisen

skulde finne sted mellom klokken fem og seks om eftermiddagen, fra kullkaaien langt nord i byen. Kongen og Kronprinsen skulde dra noe senere, men bare få visste tid og sted.

Været, som hadde vært strålende om formiddagen, slo om i middagstiden. Ishavsskoddene satte inn, og det falt et tett silregn, da jeg klokken fem fulgte president Hambro ut på kullkaaien. Her lå en temmelig stor engelsk trawler og lastet inn engelske soldater og militære effekter. Den skulde ta de reisende med ut til krysseren «Devonshire» som lå et eller annet sted ute i sjøen og ventet på dem.

På kaaien var de militære og civile myndigheter i Tromsø møtt frem, og der fant jeg igjen general Ruge og oberst Hansson. General Ruge fortalte mig at han i siste statsråd var blitt forlenet med den øverste militære og civile myndighet i Nord-Norge, og at han hadde fullmakt til å forhandle med tyskerne om våbenstillstanden og nedleggelse av våbnene. — Diktator for en dag, eller kanskje for tre, la han til med et ironisk-vemodig smil.

Englandsfarerne.

På trawlerens temmelig skitne dekk, som dessuten var belempret med alskens gods og utstyr, stod regjeringens medlemmer og de andre Englandsfarerne og søkte ly un-

av
der
sta-
lfet
rei-
for

ene
em-
rel-
len
re-
å
ng-
ten
ten
lle
ut-
si-
fra
der
ske
det
og
ter
var
ens
til-
vet
ort,
de-
ror

det tette, gjennomtrengende

jeg laktør Vidnes. Han
n døde i utlendigheten, tapre,
sammen med sin hustru, det
som hadde vært en strålende
atumlede ferd gjennom Gud-
ktør Friid fra NTB, også en
s hustru, og telegrambyråets
er stod min prektige chauffør
bilferdene i Gudbrandsdalen,
ing. Det var bittært å skilles
let var også adskillige andre
d og hadde lært å sette pris
kamerater fra skøiteferden
lem departementssekretærene
Englandsfarerne var også di-
ans hustru, som elskverdigst
nig i jeg kom til Tromsø.
m Keilhau og medisinaldirek-
stlœitnants uniform, og dess-
nte.

ombord og si farvel til hver
mast for å bli fort ferdig
te innskrenke mig til et hånd-
o på landgangsbroen og til å
er i hånden over rekken.
nsson og jeg blev forresten
nige om at det ikke var noen
e avskjedsstund lenger enn
rstått, når det måtte så være.

Inne i kommandantskapet fant vi general Fleischer, som
da hadde mottatt ordren om å gå til England. Han sa
ikke noe; likevel var det lett å se at det var gått innpå
ham. Men han var en sterk mann, og han var soldat.
Det skar mig i hjertet å tenke på hvad de siste døgnene
hadde vært for en påkjenning for general Fleischer. Der
stod han faktisk med seieren i sin hånd, efter åtte-ni
ukers harde kamper. Nu skulde den tapre nord-norske
hær som hadde hevdet sig så godt og ustanselig gått
frem, bli nødt til å kapitulere, og selv skulde han i ut-
lendighet, for hvor lenge? Lite tenkte jeg da at det
skulde være siste gangen jeg så denne helstøpte mann
og gode kriger. Han skulde dø i utlendighet. Men hans
navn skal leve i Norge.

Også en av mine kamerater fra generalstabens, kaptein
Pran, hadde fått ordre om å gå til England som general
Fleischers adjutant. Så det var litt av en avskjedsstund
oppe i kommandantskapet også om kvelden.

Fleischer og Pran skulde ikke gå over med «Devon-
shire», men med «Fridtjof Nansen» dagen efter, sammen
med utenriksminister Koht.

Kongens avreise.

Litt før klokken syv forsvant general Ruge. Han blev
borte en halv times tid. Da han kom tilbake, fortalte
han at han, selv tredje, hadde sagt farvel til Kongen
og Kronprinsen, som var gått ombord i en skøite for å
bli satt ut til «Devonshire». Kongens avreise skjedde i
dypeste hemmelighet, og det var ikke andre enn general
Ruge, kommandør Hagerup og Johan Anker på kaien.

av
der
sta-
lfet
rei-
for

ene
m-
rel-
len
re-
å
ng-
ten
ten
lle
ut-
si-
fra
der
ske
det
og
ter
var
ens
til-
vet
ort,
te-
or

til Bjerkvik. Det var rart og vemodig å være der igjen — nu var det ikke en soldat å se noe sted, bare en liten tysk militærpost i Bjerkvik. Sist jeg fór der, vrimlet det av norske, franske og polske uniformer.

Til Lilland kom vi ved fire-femtiden om eftermiddagen og gikk ombord i to ishavsskøiter som skulde føre oss sørover.

Sjøreisen forløp uten eventyr av noe slag. Lørdag formiddag kom vi til Bodø og så på brandtomten, som strakte sig over praktisk talt hele byen. Derfra fortsatte vi uten stans til Trondheim.

På Folla så vi tre drivminer, og styrte langt utenom dem. Enkelte hadde uttrykt en spøkefull formodning om at vi kanskje kunde bli stoppet av en engelsk undervannsbåt her, og tatt med til England, men det inntraff altså ikke.

I Trondheim, som vi kom til mandag morgen, blev vi mottatt av tysk militærvakt og fikk ikke lov til å gå op i byen, bare bort til jernbanestasjonen. Som grunn blev fra tysk side angitt at man ikke vilde risikere demonstrasjoner. General Ruge blev ført til et hotell oppe i byen, hvor han var til han blev bragt ombord på toget om kvelden. Vi andre kunde bare bevege oss mellem kaien og jernbanestasjonen. Ved middagstid blev vi hentet i en stor tysk militærbuss og kjørt til Hotell Fønix, hvor det blev servert middag for oss. Derfra blev vi kjørt til stasjonen igjen. På toget var general Ruge atter sammen med oss, men ved ankomsten til Oslo om morgenen blev han møtt av tyske offiserer og ført til fangeleiren på Grini.

Så var vi i Oslo igjen, 2. juli om morgenen. Det hadde vært en lang reise, og nu var den slutt.

Det siste minnet j
Østbanestasjonen. P
gammel dame, som j
op foran mig, det ga
hun helt bort til mi
ermet mitt og sa —

— Å Herregud, h
form igjen!